

A VILÁG LEGNAGYOBB BEETHOVEN-SZAKÉRTŐJE

ALEKSANDAR TIŠMA

A világ legnagyobb Beethoven-szakértőjével Zürichben átutazóban, abban a sportklubban ismerkedtem meg, amely a környékbeli Limmat folyócska nevét viselte, s abban az időben tömegszállítás gyanánt szolgált. Azon a tavaszon ugyanis, 1957 tavaszán, a budapesti felkelés után alig néhány hónappal, valamennyi zürichi szálló, a legdrágábbakat kivéve, tele volt magyar menekültekkel. Ezért az illetékesek, hogy elhelyezhessék az újonnan érkezőket meg a többi futóvendégeket is, kisegítő szálláshelyeket nyitottak.

Limmatsheimban, ahová az utazási iroda, kellő sajnálkozás kíséretében engem is utalt, egy nagy teremben, korábbi rendeltetése szerint tornateremben, helyezték el az utasokat. A termet, erre az alkalomra, deszkafallal osztották férfi- és női lakosztályra, majd mindkettőből, festetlen rétegelt lemezekkel, még külön fülkéket választottak le, azok lettek volna a szobák. Csakhogy a fülkék fala nem zárt a mennyezetig, hanem csak félig, s mivel a választófal mindkét oldalán voltak a közös mosdók, a két lakosztály között húzódo folyosófélelben állandó volt a jövés-menés, az alacsony falakon pedig folyton átkopogtak vagy átkiabáltak. Mindez a rendtelenség és túlszűfoaltság benyomását keltette.

Engem, megérkezésem estéjén, a kimerültnek látszó, morózus portás jobbra vezetett a folyosón, ahol — nyakukba kanyarított törülközővel — a fülkéikből vagy a mosdóból kilépő fiatal férfiak cikáztak; a portás, amolyan tessék-lássék kopogtatás után, az egyik utolsó fülkébe vezetett be, amelyben hat ágy sorakozott a fal mellett. A balról levő két ágyon pizsamára vetkőzött magyar fiatalemberekből álló társaság ült mezítlábasan, s kártyázott; jobbra, a fülszékek mélyében, rendszeretően a hónaljáig húzott pokróc alatt egy idős ember, vagyis a világ legnagyobb Beethoven-szakértője feküdt.

Akkor még nem tudtam, hogy az; csak azt láttam — márpedig nem lehetett nem látnom, mert a portás a közvetlenül mellette levő ágyhoz irányított, meg azért is, mert annyira kirítt abból az életvidám, fiatalos társaságból —, hogy teljesen ősz, jócskán kopasz agastyán, sápadt, beesett arccal, öregesen bütykös, foltos kézzel, melynek karomszerűen begörcbült ujjai szórakozottan lapogatták a takarót. Köszöntem, egyedül neki — mert a fiatal emberek egy pillantásra sem méltattak —, óvatosságból az itteni hivatalos, tehát német nyelven, s ő élénken biccentve a párnáiról, azonnal és szívélyesen, szintén németül, fogadta is a köszönésemet öregesen rekedt hangján, de kifogástalan irodalmi kiejtéssel. Azután világoskék, gyulladásszerű szemével figyelmesen elnézte, mint rakodok szét az ágyon és az ágy körül, majd, amint tekintete találkozott a tekintetemmel, amelyből már eltűnt a frissen érkezett utas gondterheltsége, beszédbe elegyedett velem. Megkérdezte, hová való vagyok, mivel foglalkozom, s látható érdeklődéssel nyugtázta válaszaimat; az ágy szélébe kapaszkodva az oldalára fordult, felém, és a feje alá tornyozva párnáit kijelentette, hogy akkor minden bizonnyal ismerek egy Richard Schwarz nevezetű urat, aki szintén jugoszláv, s annak idején tanulmányt jelentetett meg Beethovenről. Közöltem, hogy az említett urat, sajnos nem ismerem, de — nem minden hiúság nélkül — hozzátettem, hogy kiadóvállalatomban, amelyben dolgozom, éppen mostanában adott ki egy másik könyvet Beethovenről, Romain Rolland ismert monográfiájának fordítását. Erre csak legyintett, mondván, hogy Rolland műve mint a nagy zenész iránti rokonszenv megnyilvánulása jelentős ugyan, de az új felfedezések miatt rég túlhaladott; mindjárt ezután megvallotta, hogy több mint négy évtizede immár maga is egy Beethoven-könyvön dolgozik, Zürichbe is új adalékok után nyomozva vetődött; csakhogy a betegség — egy váratlan szívroham két héttel ezelőtt — levette lábáról, s ideiglenesen ebbe a vendégszerető fogadóba kényszerült, ahol az ágynyugalom majd csak talpra segíti. A hosszú tiráda és a benne lapangó izzás alighanem túl nagy erőfeszítésébe került, mert a mondat köhögésbe fulladt; az arca belevörösödött, a lélegzete szaporára és kapkodóvá vált, úgyhogy kénytelen volt visszahanyatlani párnáira. Aztán láttam, hogy fokozatosan elfehéredik, a halántékán és a homlokán pedig beteges verejték fénylik. Párnája alatt bizonytalanul kézzel kitapogatta a zsebkendőjét, megtörölgette a homlokát, ami bizonyára újból kifárasztotta; lehunyta szemét, s hall-

hatóan lélegezve, időnként szárazon felköhögve és elhaló hangon, gépiesen nyögdecselve, sokáig mozdulatlanul feküdt, akár egy haldokló.

Állapota azonban fokozatosan javult, a lélegzete lelassult, elhalkult, annyira, hogy lelkiismeret-furdalásom enyhültén már azt hittem, elalszik. De hát ez lehetetlennek bizonyult. A szomszédos ágyakat megszálló fiatalság kíméletlenül csapdosta a lapokat, folyt a játék közben szokásos élcelődés és ugratás, s a fülkében is köröskörül ment a terefere, az emberek átkiabáltak egymásnak, rikoltoltak, vihorásztak, úgyhogy az aggastyán hol erre, hol arra a neszre riadt fel szendergéséből; csámcsogott beesett szájával, a zsebkendővel időről időre megtörölgette a homlokát, majd amikor fülkénk ajtaja zajosan kivágódott, s egy nagydarab, farmernadrágos fiatalember jelent meg az ajtókeretben, teljesen felébredt, és tágra nyitotta búzavirágkék szemét. Haragudtam a betolakodóra, s egy lesújtó pillantással akartam büntetni, de amikor jóváhagyást keresve a bácsira néztem, csodálkozva vettem észre, hogy zavartalan, szinte gyermeketeg kíváncsisággal csüggött rajta; a fiatalember gunyoros köszönését, amely az egész társaságnak szólt, szívélyeskedő mekegással fogadta, majd, miután a jövevény a többiektől távolabb nyúlt el egy félreeső ágyon, még meg is szólította. Meg-megisméltelve és egyszerűsítve a mondatait — mert az ifjonc egészen gyengén értett németül —, kifaggatta, merre járt aznap, a kapott válaszkra helyeslően bólogatott, felhívta a figyelmét a város nevezetességeire, amelyeket emez elmulasztott megtekinteni, s tette ezt mindaddig, amíg egy újabb köhögési roham nem intette nyugalomra és pihenésre. Beláttam, hogy nagyon szívós haldoklóval van dolgom.

Hogy ez így van, később is beigazolódtott rövid ismeretségünk során. Rövid, mondom, nemcsak azért, mert mindössze két napig maradtam Zürichben, hanem még inkább azért, mert a teljesen ismeretlen város megkísértései közepette, ahol nemcsak az újdonság varázsa vonzott, hanem bizonyos elintéznivalóm is akadt, érthetően kevés időt töltöttem abban a zajos és egy cseppet sem vonzó fogadóban. Sétaképpen még az este nekivágtam az ismeretlen utcáknak, leértam a tópartra, s az egyébként láthatatlan, de miriádnyi fényforrástól sziporkázó hegykaréjba foglalt tó annyira megejtett csendjével, hogy sokáig nem tudtam megválni tőle; amikor nagy későre visszamentem a klubba, a terem mennyezeti égői csak parázslottak, én meg annyira fáradt voltam, hogy alig vártam, hogy

kitapogassam az ágyam, levetkőzzem és álomba merüljek. Reggel megint csak siettem, hogy helyet fogjak a közös mosdóban, s hogy aztán mielőbb belevesszek a verőfényes napsütésbe, amely akadályt nem ismerve elárasztotta a termünket is. Ilyképpen a bácsinak csak egy futó pillantás jutott, ahogy — talán a rosszul eltöltött éjszaka után, vagy csak a körülötte levő lőtás-futástól védekezve — lehunyt szemmel feküdt az ágyában.

De azért ebéd után, amikor visszatértem a klubba és a fülkénkbe, hogy lepihenjek, nem lehetett nem folytatni az ismerkedést. A lakótársak még nagyban dolgoztak, vagy munka után futkároztak; a fülkék közötti járatok üresek; a mi bokszukban a bácsi egyedül feküdt, magányában, nyugalomában, úgy látszott, erőre kapva, beszélgetésre készen. Amint beléptem, engem is, akárcsak az este azt a behemót alakot, megkérdezett, hogy töltöttem a délelőtti időt a városban; amikor elárultam, hogy egy kiadónál jártam, majd kérdés-kösdésre azt is, hogy a Manesse cégről van szó, a művelettel járó erőfeszítéssel mit sem törődve, azonnal felkönyökölt, ráncos nyaka kinyúlt, fonnyadt fejcskékjét, amelyen, körben, tarajként meredezett az ollót rég nem látott, elfeküdt haj, felkapta, majd gyulladásozó kék szeméről a homloka közepéig rántva fel hófehér szemöldökét, felkiáltott:

„Manesse! De hiszen az egy kitűnő kiadó, uram! Azt hiszem, éppen a napokban bukkantam rá egy rendkívül érdekes művecskére a Manesse-féle katalógusban. Igen, igen, éppen Manesse-nál, egészen bizonyosan.”

S máris hasra vetette magát, s kezével beleásott abba a folyóirat- és újsághalmazba, amely a párnája mellett álló széken tornyosodott. Egy-egy számot megemelt, majd visszatette a többihez, aztán más példányokat vett elő, egész kötegeket emelt a takarójára, hogy mélyebbre áshasson bennük, úgyhogy hamarosan valósággal elborította a poros, sárguló papírhalmaz. Felkeltem az ágyamról, hogy segítsék neki, ám bár semmi értelmét nem láttam az egész erőfeszítésnek; megkérdeztem, mit keres tulajdonképpen, azt mondja, a *Züricher Zeitung* egy tíz- vagy tizenkét nap előtti számát, erre aztán úgy folytattuk közös erővel a kutatást, hogy egyenként vetünk kézbe minden lappéldányt, hangosan elolvastuk a címét, dátumot, s tettük vissza mindegyiket a helyére. Meglepett, mi minden volt közöttük: két-három svájci, legkevesebb ötféle német publikáció, meg az *Arts* és a *Times Literary Supplement* egyik-másik száma, de mind korábbi évfolyamok és rendetlenül egymás hegyén-

hátán az esztendő különböző szakából. Azonban kiderült, hogy ez nem minden; a bácsi, segítőkészségemen láthatóan felbátorodva, türelmetlen hangon utasított, hogy nézzek be az ágy alá, ahol — egy kisebb vászonkoffer mellett — valóban felfedeztem még egy halom újságot és folyóiratot, s ezt is ki kellett onnan bányásznom. E rejtett tartalékban végre meglettük a *Züricher Zeitung*nak azt a számát, amelynek dátuma megközelítően megfelelt a bácsi állításának; amikor ezt megállapította, diadalmasan felkiáltott, majd lázas sietséggel, köhécselve, reszkető kézzel lapozott bele az újságba és kopogtatta meg aszott, görbe mutatóujjával, melynek szederjes körme már rég nem volt lemetélve, az utolsó oldalak egyikén, a lap alján, a piros ceruzával sűrűn aláhúzott sorokat:

„Itt van! Nem megmondtam? Tudtam! Tudtam!”

Apró betűs, újságban szokásos bibliográfiai közlemény volt, amelyben Unger úr — mert így hívták az öreget — aláhúzott minden őt érdeklő címszót, közöttük valóban a zürichi Manesse Verlag egy kiadványát, valamint *Geschichte der Music des Barocks*-t, vagy *Musikgeschichte des Barocks*-t, nem tudom már, és a szerzője nevét is elfelejtettem, amint elolvastam.

A bácsi azonban tovább foglalkozott a könyvvel éppen szerzőjére való tekintettel, akinek igen jó csengésű neve van a zenetudósok, külön pedig a Beethoven-szakértők között; bizonyítékul megemlített három-négy korábbi művét, ezeket jómaga is olvasta, tanulmányozta, s igen hasznos kivonatokat készített belőlük; csakhogy, tette hozzá sajnálkozással, éppen nincsenek kéznél, mert készülő könyvének anyagával együtt ottmaradtak a kis magánpanzióban, ahol munka közben a szívroham érte, de hát a magas panzióárak miatt kénytelen volt elköltözni onnan, svájci tartózkodását ugyanis csupán néhány napra tervezte útban Milánóba, melynek irattárát szintén át akarja nézni. Milánóból pedig Angliába utazik, ahol fontos, még közöletlen anyag várja. Gyógyuljon csak meg és fusson be a Beethoven-alapítvány havi ösztöndíja, amely a váratlan címváltozás miatt bizonyára kallódik valahol.

Amikor idáig ért mondókájában, egy látogtás zavarta meg, amely bepillantást engedett Unger úr magánéletébe. Az ajtó felől félénk kopogtatás hallatszott, majd amikor elmormogtuk a „szabad”-ot, takaros fekete ruhában egy pirospozsgás arcú, gömbölyded, galamb-ész anyóka óvakodott be az ajtón, nem is belépett, hanem inkább besurrant nagy-nagy figyelmességében, s mint valami tálcán, kivacsalt, összehajtogatott fehér férfiinget egyensúlyozott.

„Jó napot, Albert”, csicseregte az Unger úréhoz hasonló kifogástalan németiséggel. „Hogy érzed magad?”

Az öregember, mint aki nem egészen érti, honnan pottyant ide a felesége, csodálkozva ránézett, felületesen csak odavetette neki, hogy „Jól érzem magam, jól érzem magam”, majd újból felém fordulva folytatta vége-hossza nincs meséjét a levéltárakról, kiadók-ról, alapítványokról, amelyek mind mintha csak azért volnának, hogy megjelenhessék a legjelentősebb Beethoven-monográfia, már-mint az ő műve. Legalábbis így kellene lennie, fújta fel beesett orcáit és borzolta fel harciasan a szemöldökét Unger úr. A valóság az, hogy a kiadók sürgetik, az alapítványok pedig zsarolják, követelvényt, hogy azonnal lásson hozzá a bejelentett könyv megírásához, s kész szöveggel bizonyítson, különben felbontják a szerződést, és megszüntetik a havi segélyezést. „De én megmondtam azoknak az uraknak”, emelte fel fenyegetően az öklét, „megmondtam, hogy én sohasem leszek az ő szolgálatkész pojacájuk, nem vagyok én akárki, hanem a Beethoven-anyag legjobb ismerője, s ha szolid, végleges könyvet akarnak, azt az igazit, akkor várják meg, amíg teljesen befejezem kutatómunkámat.” S ekkor egyszerre kifogyott a szuszából, felköhögött, majd megisméltődött a korábbi jelenet: visszahanyatlott párnáira, légszomjasan tátogott fogatlan szájával, a szeme fáradtan lecsukódott, s ekképpen kiderítetlen maradt, hogy az urak a kemény válasz hallatán megjuhászkoztak-e vagy sem.

Az idős hölgy, karján a kivasalt inggel, még mindig az ajtóban állt, gondterhelt arccal hallgatta végig Unger úr indulatkitörését, majd amikor a köhögésham leterítette, az ágyhoz tipegett, az inget letette a széken tornyosuló újsághalomra, s a beteg fölé hajolt. „Komm, komm”, mormogta, s feddően-sajnálkozóan cicegett nyelvvel. Így hajtogatta még egy darabig, hogy „Komm, komm”, és felváltva cicegett hozzá, közben hozzálátott a samaritánusi aprómunkához. A párna alól előkotorta a zsebkendőt, megtörölte a beteg homlokát és nyakát, lassan a kised madárfej alá nyomakodott a kezével, megemelte, elsimította alatta a párnát, feszesre húzta a takarót. Aztán, gömbölyded hasára kulcsolt kézzel, sokáig állt mellette, türelmesen várva, hogy a beteg lélegzete csillapodjék. Akkor megkérdezte: „Kérsz vizet?” Az öregember, anélkül, hogy felnyitotta volna a szemét, tagadóan intett a fejével. „Bevetted az orvosságot?” A bácsi, ugyancsak csukott szemmel, ezúttal bólintott. „Kell kimenned?” Fejrázás. „Eszel valamit?” Lásd, mint fent. „De te nem ebédeltél, Albert.” A válasz elmaradt. „Melegítsek egy kis te-

jet?” Fejrázás. A néni ezután ismét sokáig szótlanul állt, tán azon törte a fejét, mivel kínálja meg még. „Vegyek neked a városban valami frisset? Vagy főzök egy Migro levest?” Az öregember ezúttal kinyitotta a szemét, s ellentmondást nem tűrő éles hangon mondta: „Hagyj békén, nem kell semmi!” Az asszony gondterhelten csóválta a fejét. „De neked enned kell.” Megfordult, s ekkor először hozzám intézte szavait. „Így van ez, látja, mióta csak itt vagyunk. Semmit sem eszik, pedig az orvos azt mondta, alapvető, hogy visszanyerje az erejét.” S részvételteljes hallgatásomon talán felbátorodva, újból a férjéhez fordult: „Albert, neked ma enned kell valamit, tudod, mit mondott az orvos.” „Rendben van, akkor egy levest”, dűnnyögte engedékenyen Unger úr. Hogy az orvosra való ismételt hivatkozás puhította-e meg, vagy csak le akarta rázni az asszonyt, nem derült ki. „De később. Most hagyj békén”, tette hozzá.

S a párnájáról, amelyen az arca fehérebb volt a golyos fehérségénél, azzal a búzavirágkék, tágra nyílt szemével olyan haragosan, türelmetlenül nézett ápolójára, hogy őhelyette én éreztem magam kellemetlenül, már-már sértett ez az indokolatlan gorombaság. A néni azonban, a maga segíteni kész görnyedtségében, türelmes, gondterhelt mosolyával, amely szinte ráfagyott az arca egészséges pozsgáira, megőrizte rendíthetetlen nyugalmát, s egy szemernyi rosszalás nélkül, inkább csillapítólag, így felelt: „Jól van, jól van. Még csak tiszta inget adok rád. Kimostam és kivasaltam.” Majd, panaszkodva, bár egyszersmind belenyugodva is, mint minden háziasszony, aki hozzátörődött kötelességeihez, ismét felém fordult: „Olyan sok baj van itt a mosnivalóval. Meleg víz nincs, a bokszokba se szereltek csatlakozókat. Felmelegíteni vagy megfőzni valamit csak a portásfülkében lehet, ott meg”, nevette el magát, „a személyzet nem mindig előzékeny.”

Biztosítottam, hogy megértem, milyen nehézségekkel küzd, s akkor — hogy ne kelljen szemtanúja lennem a kínos átöltöztetésnek — felálltam és búcsút vettem. Unger úr csalódottan vette tudomásul, hogy távozom. „Hát máris?”, könyökölt fel megszeppent képpel. „Ah, igaz, ön még nem látta Zürichet. Semmiképpen se mulassza el az Állami Levéltári Múzeumot, ott egyedülálló okmányokkal talál.” Barátságosan intett, s ebben nyoma sem volt az iménti ingerültségnek, amely azonban, gyanítottam, ismét a jótét lélek öregasszonyra zúdul, amint kiteszem a lábam.

Azon az estén megint későn tértem vissza szállásomra. Színház

után sokáig sétáltam a Limmat partján, úgyhogy a Limmatsheim csak fali égőkkel megvilágított tornatermébe lábujjhegyen surrantam be, nehogy felébredjek valakit. Ami azonban a mi fülkénket illeti, az elővigyázatosság feleslegesnek bizonyult. Az ajtónk félig nyitva állt, s amikor lassan beléptem, a szobában egy zseblámpa fényével találkoztam, amelynek sápadt visszfénye csupa éber arckokat világított meg körös-körül a félhomályba merült ágyakon. A fénycsóva az Unger úr ágya mellett álló székre, az újságkötegre helyezett nyitott orvosi táskára irányult, amelyben egy ismeretlen, kabátos férfi — a jelek szerint az orvos — turkált görnyedten, a táská és az ágyam között pedig, a zseblámpával a kezében, az idősen állt. Közelebb léptem, s inkább a tekintetemmel, semmint szavakkal kérdeztem meg, hogy mi történik. „Albert rosszul van; injekciót kapott”, világosított fel a néni suttogva, de nyugodtabban, mint gondoltam volna. Közben az orvos felegyenesedett, s a fénycsóva mögötti félhomályban egy szemvillanásnyi időre megpillantottam Unger úr élesen metszett arcát meg — úgy tetszett — görcsösen összeszorított szemét, majd csak ekkor hallottam is — miután félig elnyílott, fogatlan száját is láttam talán —, hogy sípolva lélegzik. Ott ácsorogtam habozva, hogy mit csináljak, mert segíteni úgysem tudtam, azzal meg, hogy ott vagyok lecövekelve a különben is túlszűfolt szobában, csak útban voltam. De semmi sem történt: az orvos a beteg felé fordulva az ágy mellett állt, Unger úr nehezen lélegzett, a felesége pedig gömbölyded hasára támasztva, türelmesen tartotta a lámpát. Ágyszomszédaim azonban erősen mocorogtak, a fejüket fel-felkapták párnáikról, majd ráhúzva a takarót, lekushadtak megint; hirtelen jómagam is nagyon álmosnak és fáradtnak éreztem magam, s a többiekkel együtt én is rájöttem, hogy teljesen felesleges hiábavaló áldozatoknak kitennem magam, legjobb lesz, ha én is bebújok a takaró alá és aludni próbálok. Miután a néni háta mögött, ahová nem hatolt el a zseblámpa fénye, nesztelenül levetkőztem, úgy is tettem. Egy ideig, félálomban, még odafigyeltem a mocorgásra az öregember ágya körül, de amikor hallottam az orvos mély hangját, amint elégedetten megállapítja: „Alszik”, a másik oldalra fordultam, és behunytam a szemem.

Másnap későn ébredtem; a beözönlő napfénytől megvilágított fülkében csak a behemót magyar tartózkodott, a hátizsákját rendezgette, amikor pedig Unger úr ágyára siklott a tekintetem, láttam, hogy fel van túrva és üres. „Meghalt”, nyilalt belém a borzongás, és egyszerebe fölébredtem; de kérdezősködésemre aztán

megtudtam a magyartól, hogy a bácsi, ellenkezőleg, ma jobban érzi magát, s hogy a felesége kivezette alkalmasint az árnyékszékre vagy a mosdóba. Valóban, Unger úr ágya fölött a falba vert szegen csak az üres vállfa árválkodott, az öltönye eltűnt róla. Fölkeltem, és kimentem, hogy én is rendbe tegyem magam, de sem a bácsit, sem a nénit nem láttam a közös helyiségekben — meglehet, mindketten a női osztályba, az asszony fülkéjébe vonultak vissza. Sőt később is, amikor a zakómért és felöltömért visszamentem a bokszukba, Unger úr ágya még mindig rendetlenül állt. Elkészöntem a magyartól, aki most az ágyban fekvé újságot olvasott, és kimentem.

Ebéd után ismét visszatértem Limmatsheimbe, ezúttal, hogy csomagoljak, mert estefelé vonatom volt tovább, Bázél felé. Mint mindig, amikor távozóban voltam valahonnan, a búcsú gondolata elérzékenyített, és engedékenyebbé tett az átélt kényelmetlenségek iránt. Az ellágyulás tette, hogy ez az amilyen, olyan ideiglenes egy sportklub valamikori tornatermében most vendégszeretőbbnek, a portás, akinél kiegyenlítettem a számlát, kevésbé morózusnak, Unger úr pedig — akit megszokott helyén, az ágyban találtam és egyedül — közelebb állónak és rokonszenvesebbnek tűnt, mint egyébként. Különben is, ő az éjszaka szenvedett, nem esett hát nehezemre, hogy elnézzem a különbségét, a kizárólagosságát, sőt még azt a durvaságot is, amelyet tegnap tanúsított, még ha mással szemben is. Hogy van, kérdeztem meg őszinte érdeklődéssel. Jól, válaszolta szívélyesen, s hozzátette, hogy az éjszaka történt roham nem az ő meglevő betegségének, hanem gyomorrontásnak a következménye, nem kell hát túlságosan komolyan venni; én azonban nem tudtam nem észrevenni, hogy az incidens mennyire rányomta bélyegét az egész emberre: pergamensárga arca és a halántéka még inkább megapadt, a szeme beesett, a hangja megtört. Természetesen ellenkező értelemben nyilatkoztam: hogy magam is látom, jobb színben van; ő azonban, egy türelmetlen legyintéssel elvágta a beszélgetésnek ezt a fonálát.

„Ma reggel nem láttam”, tért át egyszerűen más témára. „No, de mindegy. Időközben a feleségemmel megkerestettem valamit, ami önt mint kiadót bizonyára érdekli.” Megpróbált oldalára fordulni, de ereje fogytán visszahanyatlott a párnára, ezért csak a kezével mutogatott arra az újság- és folyóirathalmazra, amely most is elborította az ágy mellett álló széket. „Az a kék boríték, abban mindent megtalál.”

Az újsághöz közelebbi tetején valóban egy pukkadásig degeszre tömött, igencsak elnyűtt, kézfoltos, nagy kék boríték hevert. „Nyissa ki bátran”, biztatott Unger úr, de amikor a borítékkal az ágyamhoz indultam, hogy majd ott figyelmesen kiürítem, kiragadta kezemből, a csontos, reszketeg ujjjaival maga szedte ki a tartalmát. „Nézze”, mondta, „csupa eredeti, egyedül általam ismert okirat Beethovenről és legszűkebb köréről”. Forgatta a papírlapokat, volt közöttük mindenféle: nagyalakú és kicsi, összehajtogatott és sima, tiszta és elpiszkolódott, az egyik felett aztán megállapodott. „Romain Rolland-t említette; nos, hát itt van egy lapja.” S átnyújtott egy igénytelen kivitelű, közönséges levelezőlapot, a tintával rótt sorok idővel megfakultak, de olvashatók maradtak „Igen tisztelt Unger úr”, ez volt a megszólítás, majd egy francia nyelvű közlés következett, miszerint madame von Stennberg Beethovenhez írt levele, amely iránt az igen tisztelt doktor úr érdeklődik, egy brüsszeli magángyűjteményben található meg ennél és ennél az úrnál, utca, házszám. A lap alján még ez állt: „Fogadja őszinte jókívánságaimat, Romain Rolland”, igen jól olvashatóan, úgyhogy mindennek hitelességében akkor sem kételkednék, ha nem is tudok a híres író levéltári érdeklődéséről. Unger úr azonban nem adott alkalmat, hogy ámuldozzam levelezésének eme értékes darabján; kiragadta a kezemből, félrehajtotta, s továbblapozott az iratköteggben. „Stefan Zweigről is bizonyosan hallott. Itt van egy levele, amelyet Heloise Ratcliff állítólagosan eredeti portréjával kapcsolatban írt. És De-kingről? Négy levele van itt a Kreutzer-szonáta keletkezéséről. No, de itt van egy nagyon fontos levél Prudhomme-tól, a legjobb francia beethovenológustól...”

Lapozott, turkált, egyik-másik levelet a kezembe adta, majd mindjárt ki is tépte onnan, hogy egy másikat adjon, vagy egyszerűen maga olvasott fel belőle egy-egy mondatot, elmagyarázta, milyen alkalom fűződik hozzá vagy mi a jelentősége. S tette ezt mind kapkodóbban, mind szenvedélyesebben, mindaddig, amíg — engem ez már nem ért váratlanul — torkára nem forrasztotta a szót az a száraz, szaggató köhögés, amely ismét leterítette párnáira, hogy ott feküdjön lehunyt szemmel.

Ilyenkor — miközben a maga módján így erőt gyűjtött — összeszedtem a takarón szétszórta leveleket, s belegyömöszöltem a borítékba: nem akartam a felügyelete nélkül olvasni őket, netalán ez is nyugtalanítaná. Meg aztán külön-külön mindegyiknek a tartalmát, őszintén szólva, nem is érdekelt. Ellenben meghökkentett, való-

sággal letaglózott egyszerűen az, hogy vannak, mert ez a feje tetejére állította az Unger úrról eleve megalkotott képet, miszerint egy valamiféle ködös, soha el nem végezhető munka rajongójával, levéltári mániákussal van dolgom, aki már régen és mindörökké elszakadt a valóságtól. Ezek a levelek azonban, ott egy rakáson, abban a nagy kék borítékban, amely kihívóan terpeszkedett az újságcötegek tetején, mindennek az ellenkezőjéről: a valóságról, a kapcsolatokról, egy sokéves, rendszeres munkáról árulkodtak, aminek alapján Unger úr igazán szakértője, talán valóban a legnagyobb szakértője a maga területének, s ez feljogosítja, hogy megírja azt a könyvet, a legteljesebbet, Beethovenről. De ez az új felismerés viszont sehogyan sem fért össze azzal az állapottal, amelyben az öregember volt: ahogy így elcsigázottan, tehetetlenül, láthatóan halálos betegen feküdt egy átutazó vendégeknek fenntartott szálláshelyen, átutazóban maga is távoli városok felé, ahová, ki tudja, elutazik-e valaha is, lesz-e ereje hozzá. S egyszerűen mintha mi sem lenne fontosabb, mint az, hogy megtudjam: lesz-e ereje és mire futja erejéből, néma türelemmel vártam, hogy a rohama csillapodjék, s mihelyt kinyitotta a szemét, megkérdeztem: „Unger úr, van önnek bármi is készen Beethovenről? Gondolom, valami könyve, amit ön írt vagy bármi más szövege?”

Még mindig pihegve, vagy talán kínos állapotával tusakodott még, csodálkozva rám nézett, de arca mindjárt ezután félig zavart, félig hiú mosolyra húzódtott.

„Hát, van, van, hogyne volna”, felelte. „Ott lent... a kofferban...”, mutatott le az ágy szélére görbült ujjával „Húzza ki, és keresse meg... a fenekén.”

Letérdeltem, s az ágy alatt megpillantottam azt a kisebbfajta vászonkoffert, amelyre ott az újság- és folyóiratkötegek mellett tegnap is felfigyeltem. Kihúztam, és kinyitottam: tele volt fehérneművel. „A fenekén”, hallottam ismét Unger úr hangját a fejem felett, s láttam, ahogy begörbült uja türelmetlenül táncol az orra körül. Nem minden viszolygás nélkül félrebotortam a ruhadarabokat, s valóban, a koffer alján egy régi, megsárgult újságra akadt az ujjam. Elővontam — a bőrrönd feneke csíkos papírral volt ki ragasztva —, és odamutattam Unger úrnak.

„Ez az?”

„Ez, ez”, mondta, s olyan ünnepélyes lassúsággal kulcsolta össze a kezét a takarón, mint aki most visszavonul és átengedi nekem a porondot. „Üsse föl a tizenkettedik oldalt.”

Az ágyamra telepedtem, és kitártam az újságot. Valami *Rheinländer Zeitung* réges-régi, elrongyolódott száma volt 1934-ből (a hónapra már nem emlékszem), vastagságából ítélve méghozzá ünnepi száma, amit az arabeszkekkel díszített margók is alátámasztottak. A tizenkettedik oldalon, melynek szegélyeit fenyőágfonatok ékesítették, egyetlen cikk volt: „Beethoven Weimarban” címmel. Ennél az oldalnál kettéhajtottam az újságot, és olvasni kezdtem.

A cikk Beethoven egy weimari látogatásáról szólt, s ezzel kapcsolatban arról, milyen volt a város abban az időben. A tények fárasztó aprólékossággal voltak kifejtve (egy egész bekezdésben sorolta fel a helybeli gimnázium híres emberré lett diákjait egy évszázadon át), s az életrajzi adatokat is, bővebb leírás helyett, csupa olyan közhelyszerű jelzőkkel támasztotta alá, mint ragyogó, nagyszerű, istenadta és hasonlók. Mindent összevéve, egy tipikus vidéki lap tipikus vasárnapi tárcája, éppen csak egy fokkal naivabb talán, mint amilyenek manapság, egy nyugtalanabb világban, megjelennek: olyan írás, amely éppen csak arra jó, hogy a polgár délutáni szunyókálását megnemesítse egy cseppet. A cikk alatt pedig, zsíros betűkkel, ott feszített az aláírás: Dr. Albert Unger.

Sokáig halogattam, hogy becsukjam az olvasott újságoldalt s hogy felemeljem a tekintetem. Attól tartottam ugyanis, hogy Unger úr meglátja benne a csalódást. Ha ez megtörténik, hogy fogja elviselni? Mi lesz, ha rá is átragad, s éppen itt és most magam is kénytelen leszek részt vállalni a frissen felismert reménytelenségből. Amikor azonban bátorságra kaptam és sikerült elégedett mosolyt fagyasztani az arcomra, majd végre ismét a bácsira néztem, mindjárt láttam, hogy aggodalmam felesleges volt. Búzavirágkék szeme minden elégedett arcnál átszellemültebben, olyan tiszta fényben sugárzott, amivel egyedül és csakis a tudás ajándékozhatja meg az embert.

BORBÉLY János fordítása